

Алімпіядныя заданні па гісторыі Беларусі, VI клас

Рэпрадуктыўныя пытанні і заданні

В. В. Варганаў, настаўнік гісторыі Ворнаўскага дзіцячага сада —
сярэдняй школы і гімназіі г. п. Карма Кармянскага раёна

Вызначце правільны варыянт адказу:

1. Першыя людзі на беларускіх землях рабілі прылады працы:
а) з жалеза; б) крэменю; в) дрэва;
г) медзі.
2. Галоўная жывёліна, на якую налічалі першабытныя людзі ў час ледніка, гэта:
а) мядзведзь; б) мамонт; в) паўночны алень; г) дзік.
3. Індаеўрапейцы прыйшлі на тэрыторыю нашай каріны:
а) 40 — 35 тыс. г. таму; б) 24 — 21 тыс. г. да н. э.; в) 10 тыс. г. да н. э.; г) у канцы III — пачатку II тыс. да н. э.
4. Жалезны век на тэрыторыі Беларусі пачаўся:
а) у VII ст. да н. э.; б) V ст. да н. э.;
в) V ст. н. э.; г) VII ст. н. э.
5. Гарадзішчы з'явіліся:
а) у раннім каменным веку; б) познім каменным веку; в) бронзавым веку; г) раннім жалезным веку.
6. Папярэднікамі славян на тэрыторыі Беларусі былі пераважна:
а) кельты; б) балты; в) угра-фіны;
г) германцы.
7. На думку вучоных, прарадзімай славян магла быць тэрыторыя:
а) поўдню Беларусі; б) поўдню Украіны;
в) захаду Польшчы; г) Паволжжа.
8. Натуральны падатак, які збіралі князі з падуладнага насельніцтва, — гэта:
а) чынш; б) даніна; в) пагост; г) верв.
9. Занятак, які адносіцца да вытворчай гаспадаркі, — гэта:
а) рыбалоўства; б) збіральніцтва; в) наляванне; г) жывёлагадоўля.
10. «Трызна» — гэта абрад:
а) вяселля; б) вайсковых і спартыўных спаборніцтваў у гонар пасвячэння юнакоў у воіны; в) вайсковых гульняў і спартыўных спаборніцтваў у гонар нябожчыка; г) у гонар нараджэння дзіцяці.
11. Першай дзяржавай на тэрыторыі Беларусі было:
а) Полацкае княства; б) Тураўскае княства; в) Смаленскае княства; г) Берасцейскае княства.
12. Першая сярхія на беларускіх землях узнікла:
а) у Смаленску; б) Тураве; в) Полацку;
г) Новагародку.
13. Самая ранняя рукапісная кніга на тэрыторыі Беларусі, што захавалася да нашых дзён, гэта:
а) Тураўскае Евангелле; б) Полацкі летапіс; в) Іпацьеўскі летапіс; г) Астравірава Евангелле.
14. Самая старажытная стаянка першабытных людзей на тэрыторыі Беларусі:
а) Бердыж Чачэрскага раёна; б) Юравічы Калінкавіцкага раёна; в) Кляевічы Касцюковіцкага раёна; г) Грэнск Кармянскага раёна.
15. Занятак па здабыванні мёду дзікіх пчол — гэта:
а) анімізм; б) бортніцтва; в) талака;
г) фетышызм.
16. Надпіс на крыжы Лазара Богшы зроблены:
а) кірыліцай; б) глаголіцай; в) лацінкай;
г) рунічным пісьмом.
17. Міф пра Балюна распавядае пра:
а) вынаходніцтва рамёстваў; б) стварэнне Сусвету; в) вынаходніцтва агню; г) з'яўленне кяроўнасці ў грамадстве.
18. Печ-домніца выкарыстоўвалася дзеля таго, каб:
а) «варыць» жалезную руду; б) выплаўляць чыстае жалеза; в) рабіць сталь; г) ацяпляць дамы.

19. Горад Менск быў заснаваны на землях:

- а) радзімічаў; б) валынян; в) крывічоў; г) драўлян.

20. Племянным цэнтрам радзімічаў было гарадзішча на месцы будучага:

- а) Пінска; б) Гомеля; в) Берасця; г) Турава.

21. Усяслаў Брачыславіч стаў князем у Кіеве ў выніку:

- а) перадачы ўлады з рук вялікага князя; б) паўстання гараджан; в) спадкаемства па саду; г) захопу ўлады.

22. Асаблівасцю Тураўскай зямлі была:

- а) поўная незалежнасць ад Кіева; б) наяўнасць буйных баярскіх вотчын; в) адсутнасць княжацкай улады; г) цесная сувязь з Кіевам.

23. У 1202 г. у Прыбалтыцы быў створаны ваенна-манаскі ордэн:

- а) мечаносцаў; б) Лівонскі; в) Тэўтонскі; г) гаспітальераў.

24. Абшчына ва ўсходніх славян называлася:

- а) задруга; б) гмін; в) пагост; г) верв.

25. Багінняй смерці ў продкаў беларусаў была:

- а) Ляля; б) Цёця; в) Мокаш; г) Яга.

Адказы: 1 — б, 2 — б, 3 — г, 4 — а, 5 — г, 6 — б, 7 — а, 8 — б, 9 — г, 10 — в, 11 — а, 12 — в, 13 — а, 14 — б, 15 — б, 16 — а, 17 — б, 18 — б, 19 — в, 20 — б, 21 — б, 22 — г, 23 — а, 24 — г, 25 — г.

Закончыце сказы:

1. Асноўнымі супольнасцямі ўсходніх славян былі _____.

2. Радзімічы былі падпарадкаваны князем Алегам у _____ годзе.

3. Атрад узброеных і спецыяльна абучаных ваеннай справе воінаў называецца _____.

4. Галоўнымі шляхамі ўзнікнення гарадоў на беларускіх землях былі: _____.

5. Пішчанцы «бегалі Воўчага Хваста» ў _____ годзе.

6. Сухапутны адрэзак гандлёвага шляху называецца _____.

7. Першай манахкай на беларускіх землях была _____.

8. Рэлігійнае свята ў гонар Ісуса Хрыста Збавіцеля — _____.

9. Свабоднае насельніцтва ў часы Русі называлі _____.

10. Галоўнай прыметай, якая аб'ядноўвае людзей у этнас, з'яўляецца наяўнасць агульнай _____.

11. У VI ст. славяне падзяліліся на наступныя дзве групы: _____.

12. Асаблівасцю радзімічаў было тое, што ў іх скроневых кольцах было _____ промняў.

13. У IX ст. усходнія славяне выраблялі гліняны посуд на _____.

14. Усходнія славяне верылі, што ўсе людзі з'яўляюцца ўнукамі _____.

15. Землі радзімічаў з цягам часу былі падзелены паміж _____ княствамі.

16. Працэс «паглынання» славянамі балтаў вучоныя называюць _____.

17. Валатоўкі — гэта _____.

18. На думку аўтара «Аповесці мінулых гадоў», назва «радзімічы» паходзіць ад _____.

19. Галоўнымі прыладамі працы пры ворыўным земляробстве былі: _____.

20. Да прыходу славян на тэрыторыю Беларусі тут пражывалі _____.

Адказы: 1 — крывічы, дрыгавічы, радзімічы, 2 — 885 г., 3 — дружынай, 4 — на месцы гарадзішчаў, племянных цэнтраў, на берагах рэк, 5 — 984 г., 6 — волакам, 7 — Рагнеда, 8 — Спас, 9 — «людзі», 10 — мовы, 11 — склавінаў і антаў, 12 — сем, 13 — ганчарным крузе, 14 — Дажбога, 15 — Чарнігаўскім і Смаленскім, 16 — славянізацыяй, крывіцкія курганы, 17 — крывіцкія курганы, 18 — імя легендарнага правадыра Радзіма, 19 — рала, плуг, 20 — балты.

Так або не?

1. Самы старажытны горад Беларусі — Полацк.

2. Летаніс «Аповесць мінулых гадоў» быў створаны манахам Нестарам.

3. Тураўскія князі ў XI ст. часта займалі велікакняжацкія пасады у Кіеве.

4. Брачыслаў быў апошнім князем, які ўладарыў на ўсёй Полацкай зямлі. Пасля яго смерці дзяржава распалася.

5. Славяне знаходзіліся на больш нізкім узроўні сацыяльна-эканамічнага развіцця, чым балты.

6. У X — XIII стст. ішоў працэс развіцця феадальнага ладу на беларускіх землях.

7. Веча — гэта сход дарослых мужчын і жанчын, на якім вырашаліся найважнейшыя справы.

8. Самай вялікай групай славян на беларускіх землях былі крывічы.

9. Самым вядомым і ваяўнічым сынам Усяслава Чарадзея быў князь Глеб Менскі.

10. Самы старажытны мураваны помнік Беларусі — Спаская царква Ефрасінеўскага манастыра.

11. Друцкае, Віцебскае, Менскае і Лагожскае ўдзельныя княствы ў складзе Тураўскай зямлі.

12. Раздробленасць беларускіх зямель доўжылася амаль 50 гадоў.

13. Абрад пакланення мядзведзю называўся камаедзіца.

14. Першы полацкі князь-хрысціянін — Брачыслаў.

15. Палітычная раздробленасць на беларускіх землях наступіла ў XIII ст.

16. Дрыгавічанкі насілі дротавыя кольцы розных памераў.

17. На вечы ва ўсходніх славян вырашаліся толькі пытанні вайны і міру.

18. У міфах і паданнях усходніх славян маглі захавацца водгукі падзей, якія адбываліся ў сапраўднасці.

19. Усходнеславянскія жанчыны ў Раннім Сярэднявеку павінны былі ўмець ткаць і прасці.

20. Новагародак і Ваўкавыск узніклі ў канцы XII ст.

Адказы: так — 1, 2, 3, 6, 8, 9, 13, 16, 18, 19, не — астатнія.

Адказыце на пытанні:

1. На якія асобныя групы падзяляліся крывічы?

2. Які горад быў самым старажытным на землях дрыгавічоў?

3. Адкуль, на думку аўтара «Аповесці мінулых гадоў», прыйшлі радзімічы?

4. Якую старажытную назву меў Сож?

5. З якой сур'ёзнай небяспекай сутыкнулася прыбалтыйскае насельніцтва ў пачатку XIII ст.?

6. У складзе якога княства знаходзілася Берасце з 1199 г.?

7. Што такое валатоўкі?

8. У якім горадзе радзімічаў была знойдзена берасцяная грамата?

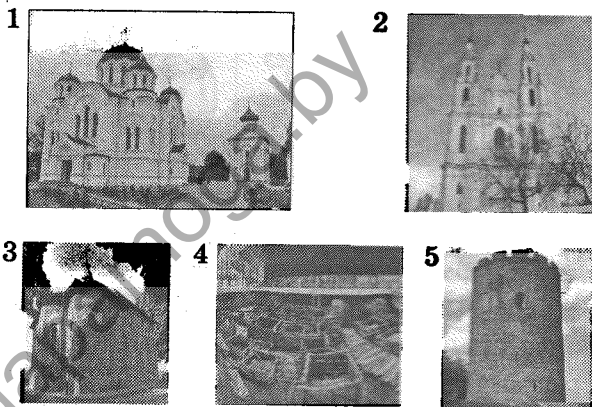
9. У якім горадзе Панямоння ў XII ст. былі пабудаваны тры мураваныя царквы і княжацкі палац?

10. Пры якім князі быў пабудаваны Полацкі Сафійскі сабор?

Адказы: 1 — полацкую, смаленскую і пскоўскую, 2 — Тураў, 3 — з Польшчы («ад ляхаў»), 4 — Нірэя, 5 — з боку крыжацкіх рыцараў і каталіцкага духавенства, 6 — Галіцка-Валынскага, 7 — народная назва курганоў крывічоў, 8 — Мсціслаў, 9 — Гародня, 10 — пры Усяславе Чарадзеі.

Заданні на суаднясенне элементаў

Суаднясіце выявы вядомых архітэктурных помнікаў і іх назвы:

Архітэктурныя помнікі: а — Полацкі Сафійскі сабор, б — Каложская царква ў Гродне, в — Камянецкая вежа, г — царква Святога Спаса ў Полацку, д — музейны комплекс «Бярэсце».

Адказы: 1 — г, 2 — а, 3 — б, 4 — д, 5 — в.

Практычныя заданні

1. Вызначце 3—4 найбольш важныя рысы першабытнага ладу:

а) сумеснае жыццё; б) існаванне суседскай абшчыны; калектыўная праца; в) агульная маёмасць; г) роўнасць паміж людзьмі; д) агульнасць паходжання; е) існаванне класаў і дзяржавы; ё) роўнае размеркаванне ежы; ж) сумеснае вядзенне гаспадаркі; з) кожная сям'я вяла асобна гаспадарку; і) у кожнай сям'і былі свае прылады працы.

2. Злучыце ў адзін сказ вылучаныя ў першым заданні найбольш істотныя рысы, каб атрымалася вызначэнне паняцця «першабытны лад».

3. Складзіце лагічны ланцужок, расставіўшы ў правільным лагічным парадку наступныя кампаненты:

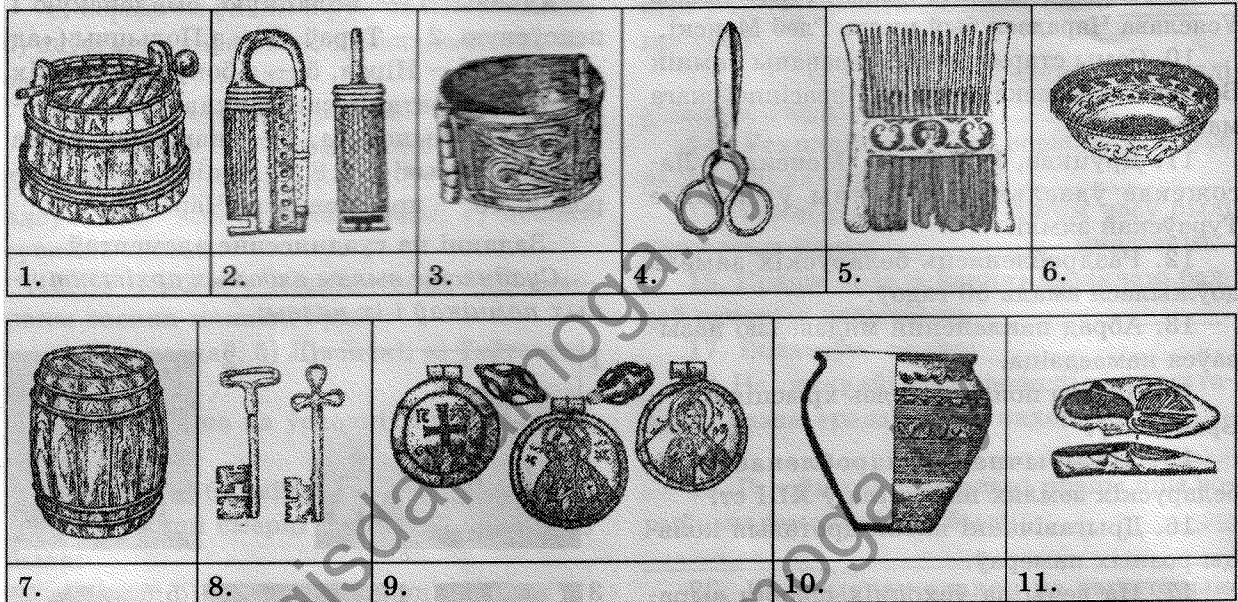
а) расслаенне грамадства, з'яўленне багатых і бедных, узнікненне сутычак і войнаў,

будаўніцтва гарадоў; б) удасканалванне прылад працы і вытворчай гаспадаркі; в) назапашванне запасаў у асобных сямей; г) з'яўленне лішкаў прадуктаў; д) узнікненне магчымасці прысваення.

4. Напішыце, якія прадметы, адлюстраваныя на малюнках, адносяцца да рамяства:

а) кавальскага; б) ювелірнага; в) ганчарнага; г) гарбарнага; д) бандарнага.

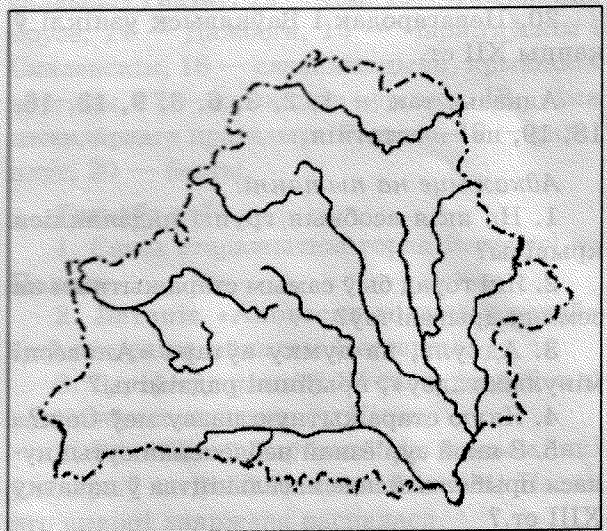
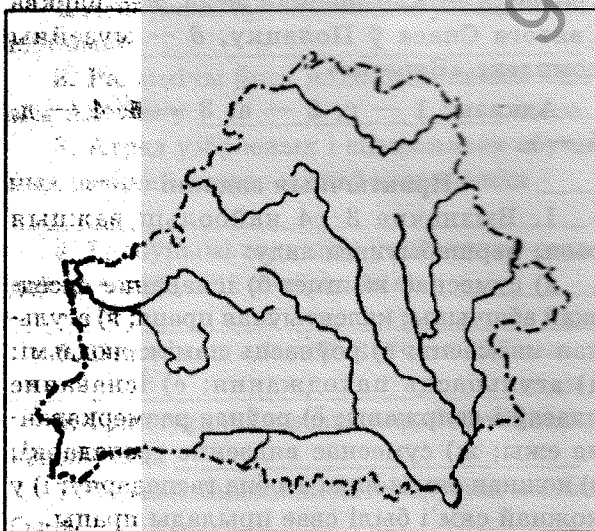
Вырабы беларускіх рамеснікаў

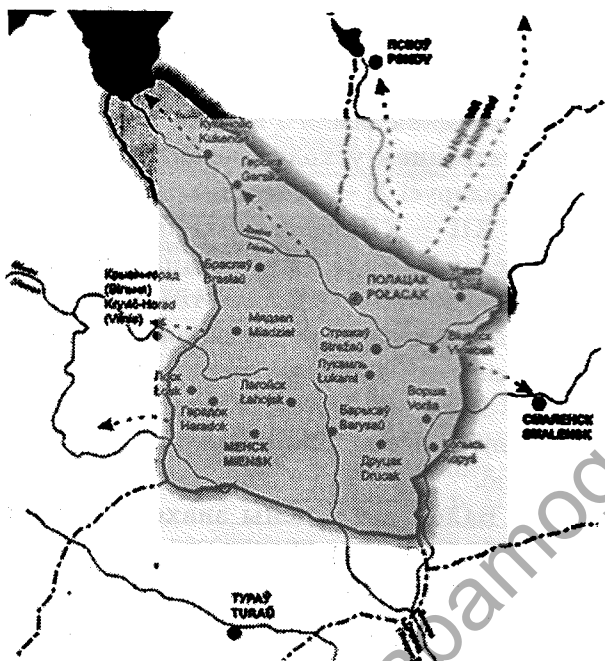
5. Практычныя заданні па рабоце з атласам і картай:

а) пазначце першыя стаянкі першабытных людзей на тэрыторыі Беларусі і паразважайце над пытаннем: як ішло асваенне тэрыторыі нашай краіны;

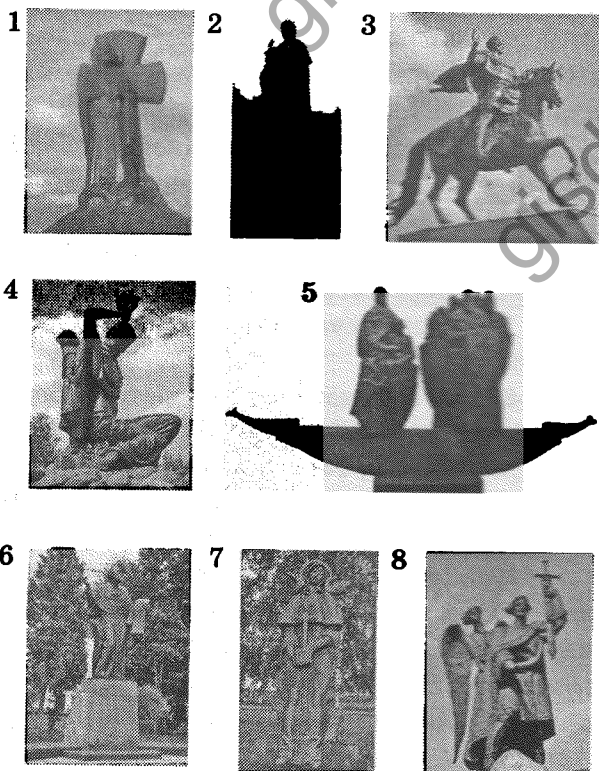
б) зрабіце картасхему «Асноўныя напрамкі засялення тэрыторыі Беларусі славянамі». Падумайце, з якімі плямёнамі прыйшлося пры гэтым узаемадзейнічаць славянам у Раннім Сярэднявекі;

в) на аснове знаёмства з картай вызначце геаграфічнае становішча Полацкай зямлі ў перыяд яе найвышэйшага росквіту. Як вы лічыце, ці можна Полацкую зямлю назваць марской дзяржавай?

6. Вызначце, каму прысвечаны і дзе знаходзяцца помнікі, паказаныя на выявах:

Адказы: 1 — Кірылу Тураўскаму, г. Тураў, 2 — Ефрасініні Полацкай, г. Полацк, 3 — Усяславу Чарадзею, г. Полацк, 4 — Рагнедзе і Ізяславу, г. Заслаўе, 5 — заснавальнікам Полацка, г. Полацк, Кірылу Тураўскаму, г. Гомель, 6 — Кірылу Тураўскаму, г. Гомель, 7 — Ефрасініні Полацкай, г. Мінск, 8 — помнік заснавальніку горада князю Барысу, Стары Барысаў.

7. Складзіце віктарыну (да 10 пытанняў) на тэму «Жыццё і дзейнасць рэлігійных асветнікаў у XII ст.».

8. Падбярыце дадатковую літаратуру па тэме «Полацкае княства ў IX — XI ст.».

9. Складзіце гістарычны партрэт аднаго з гістарычных дзеячаў Беларусі X — першай паловы XIII ст. (на выбар).

10. Выкарыстоўваючы дадатковыя крыніцы, падрыхтуйце паведамленне па тэме «Крыж Ефрасініні Полацкай: гісторыя і лёс».

Пра якіх гістарычных дзеячаў гаворыцца ў гэтых радках?

1. «Тры жыцці» пражыла — за бацьку і родных братоў...

Дзяўчына спазнала парушаны гонар і «горкую славу».

У келлі манаскай спачыўшы, адправілася ў вечнасць вякоў,

І Полацку роднаму сына пакінула — князя Ізяслава.

(Рагнеда.)

2. «Бацька, ты тут ужо не адзіні!» — з мячом за маці ўстаў,

А праз гады — слаўным князем — «кніжнікам» паўстаў

Наш слаўны...

(Ізяслаў.)

3. «Уладар рога», што «прышоў з-за мора»,

Каб «валадарыць Полацкай зямлёй».

У канцы ж жыцця ён звездаў шмат-шмат гора,

Застаўшыся «першым князем» у памяці вякоў.

(Рагвалод.)

4. «Людзям чыніў суды»,

«Князям радзіў гарады»,

Наш славуты князь — «чарадзея»,
Дзяржаве і народу дабрадзея.
(Усяслаў Чарадзея.)

5. Ад замужжа ў 12 год у манастыр
уцякла,

Дзе слову Божаю людзей вучыла.
У канцы жыцця ў Ерусалім пайшла
Унучка слаўнага Усяслава...
(Ефрасіння.)

6. «...наехаў на полк з мячом і мужа
біўся, і пахваліў яго князь...».

(Якаў Палачанін.)

7. «...ад яго і тураўцамі празваныя».
(Князь Тур.)

8. «Славянскі Залатавуст».
(Кірыла Тураўскі.)

9. Князеўна адказала князю Уладзіміру:
«Не хачу разудзі рабыніча, а Яраполка хачу».
(Рагнеда.)

10. «...арол, лунаючы ў небе, праляцеў
ад захаду да ўсходу і, нібы прамень сонеч-
ны, прасвяціўшы ўсю зямлю Полацкую».
(Ефрасіння Полацкая.)

Заданні на веданне храналогіі

Расставіце даты ў храналагічным па-
радку:

1 — пачатак княжання Усяслава Ча-
радзея ў Полацку; 2 — княжанне ў Тура-
ве Юрыя Яраславіча; 3 — першая згад-
ка пра Полацк у пісьмовых крыніцах;
4 — заснаванне Рыгі; 5 — бітва на Нямізе;
6 — заснаванне Тураўскай епархіі; 7 —
уварванне на Берасцейшчыну мангола-
татараў; 8 — першая згадка пра Гомель у
гістарычных крыніцах; 9 — паланенне Раг-
неды Уладзімірам; 10 — першыя летапісныя
звесткі пра Тураў.

Адказы: 3 — 9 — 5 — 1 — 10 — 7 —
8 — 2 — 4 — 6.

Дакажыце правільнасць ці памылковасць
наступных сцвярджэнняў і вывадаў:

1. Рэлігія ўзнікла таму, што старажытныя
людзі не ўмелі правільна растлумачыць і зра-
зумець многія з'явы навакольнага свету.

2. Акрамя земляробства, славяне зай-
маліся жывёлагадоўляй, рамяством, паля-
ваннем, рыбнай лоўляй, таму што ў іх было
шмат вольнага часу.

3. Славяне плацілі даніну князю, таму
што баяліся яго ўзброенай дружыны.

4. Беларускі горад IX — XIII стст. —
гэта ўмацаванае паселішча рамеснікаў і
гандляроў.

5. Раздробленасці беларускіх гарадоў
магло б і не быць, калі б князі былі людзьмі
памяркоўнымі і згаворлівымі.

6. Полацкая зямля з'яўлялася дзяржаў-
ным утварэннем усходніх славян на тэры-
торыі Беларусі X — XI стст.

7. У XII — XIII стст. сярод насельніцтва
беларускіх зямель ішоў працэс хуткага
распаўсюджвання хрысціянства.

8. Распаўсюджванне хрысціянства садзей-
нічала развіццю пісьменнасці і адукацыі.

9. У XII — XIII стст. беларускія гарады
былі цэнтрамі развіцця культуры, рамяства
і гандлю.

10. Балцкія плямёны знаходзіліся на
больш высокім узроўні грамадскага раз-
віцця, чым усходнія славяне.

Лагічныя заданні на вызначэнне гіста-
рычных паралеляў

1. Што адбывалася на тэрыторыі Галіі
ў той час, калі толькі пачалася славянская
каланізацыя беларускіх зямель?

2. Як называлася Франкская дзяржава,
калі закончылася рассяленне славянскіх
плямёнаў на тэрыторыі Беларусі?

3. Якія рэлігіі былі ў франкаў, арабаў і
славян у VIII ст.?

4. Якія дзяржавы існавалі на тэрыторыі
Беларусі ў той час, калі Атон I абвясціў аб
стварэнні Свяшчэннай Рымскай імперыі?

5. Назавіце сучаснікаў на беларускіх
землях:

а) Карла Вялікага; б) імператара Бар-
баросы; в) папы Інакенція III; г) Васіля II
Балгарабойцы; д) Рычарда Львінае Сэрца.

6. Што адбывалася ў беларускіх землях
у часы:

а) першага крыжовага паходу; б) утвар-
эння Другога Балгарскага царства; в) узяц-
ця крыжакамі Канстанцінопаля; г) ства-
рэння першых універсітэтаў у Еўропе;
д) прыняцця Вялікай харты вольнасцей у
Англіі?

Запаўненне гістарычных табліц

а) Асноўныя супольнасці ўсходніх славян на тэрыторыі Беларусі:

Прыметы для параўнання	Крывічы-палачане	Дрыгавічы	Радзімічы
Паходжанне назвы			
Тэрыторыя рассялення			
Суседзі			
Мова			
Дата першага ўпамінання			
Найважнейшыя гарады			

Запаўненне табліцы:

Прыметы для параўнання	Крывічы-палачане	Дрыгавічы	Радзімічы
Версіі паходжання назвы	«Кроўныя», «родныя па крыві», «крывыя», ад імя Крыв, Крыва-Крывейтэ; «палачане» — ад г. Полацка, р. Палаты	Ад слова «дрыгва», ад імя правадыра Драгавіт, ад літоўскіх — «сыры», «вільготны», «вільгаць»	Ад імя правадыра Радзім, «радзімыя», «родныя», ад літоўскага — «месцазнаходжанне»
Тэрыторыя рассялення	Паўночная частка Беларусі	Паўднёвая частка Беларусі, сярэдняя частка Прыпяці, басейн Свіслачы, сярэдняя частка Бярэзіны	Усходняя частка Беларусі, па рацэ Сож
Суседзі	На захадзе і паўночным захадзе — балты; на поўдні — дрыгавічы; на ўсходзе — смаленскія крывічы; на поўначы — пскоўскія крывічы	На поўначы — крывічы-палачане; на ўсходзе — радзімічы; на поўдні — драўляне, на паўночным захадзе і захадзе — балты, вальвяне	На поўначы — смаленскія крывічы; на захадзе — дрыгавічы; на поўдні — севаране
Мова	Славянская	Славянская	Славянская
Дата першага згадвання ў пісьмовых крыніцах	859 г.	980 г.	885 г.
Найважнейшыя гарады (цэнтры)	Полацк, Віцебск	Тураў, Пінск	Гомель, Чачэрск, Радомля

б) Параўнайце дзейнасць Усяслава Чарадзея і Глеба Усяславіча:

План параўнання	Усяслаў Чарадзея	Глеб Усяславіч
Месца і час княжання		
Тэрыторыя (гарады), якая была далучана (падпарадкавана)		
Галоўны сапернік		
Найважнейшыя бітвы, у якіх князі пацярпелі паражэнне		
Вынікі дзейнасці		

Запаўненне табліцы:

План параўнання	Усяслаў Чарадзеі	Глеб Усяславіч
Месца і час княжання	Полацк, 1044 — 1101 гг.	Менск, 1101 — 1119 гг.
Тэрыторыя (гарады), якая была далучана (падпарадкавана)	Ноўгарад	Друцк, Орша, Копысь
Галоўны сапернік	Кіеўскія князі	Вялікі кіеўскі князь Уладзімір Манамах
Найважнейшыя бітвы, у якіх князі пацярпелі паражэнне	Бітва на Нямізе	Абарона Менска ў часе асады яго войскамі Уладзіміра Манамаха
Вынікі дзейнасці	Узвышэнне Полацкага княства	Страта Менскам свайго значэння як палітычнага цэнтра

Тэкст з памылкамі

Знайдзіце і выпраўце памылкі ў тэксце «Гаспадарка жалезнага веку»

<p>...У канцы I тысячагоддзя да н. э., у самым пачатку нашай эры земляробства і жывёлагадоўля не атрымалі шырокага распаўсюджвання. Асабліва развітым земляробства было на поўначы сучаснай тэрыторыі Беларусі. Земляробства ў залежнасці ад месца і абставін было пераважна ляднае, аднак прымянялі і ворыва жалезным ралам, якое часам асаджвалася касцяным наральнікам. Цяглавай сілай быў найперш конь. Сеялі пшаніцу, ячмень, проса. На рубяжы старой і новай эры ў сельскую гаспадарку шырока ўваходзіць грэчка, больш падыходзячая да нашага клімату і зямель. Дзеля патраб прадзення і ткацтва вырошчвалі хмель і каноплі. З іх насення маглі выціскаць алей. Мелі і агароды, якія найбольш займалі бульбай.</p> <p>Збажыну жалі крэмневымі сярпамі, якія з часам набывалі больш дасканалую форму. Зерне расціралі на муку ў каменных зерняцёрках. У другой чвэрці I тысячагоддзя жыхары Паўночнай Беларусі нярэдка выкарыстоўвалі і жорны. Напэўна, мелі і ступы, але яны пры археалагічных раскопках пакуль не знойдзены</p>	<p>яшчэ больш пашырыліся</p> <p>поўдні</p> <p>драўляным жалезным, вол</p> <p>жыта</p> <p>лён</p> <p>рэпай жалезнымі</p> <p>Паўднёвай</p>
--	--

Паводле твора: Чарняўскі, М. М. *Глюэ-траваная гісторыя старадаўняй Беларусі: Першабытны перыяд / М. М. Чарняўскі.* — Мінск: ВЦ БДУ, 2003. — С. 126 — 127.

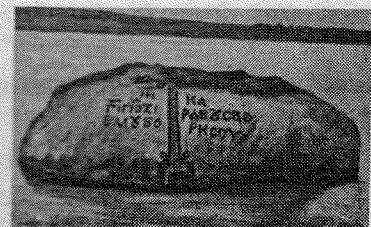
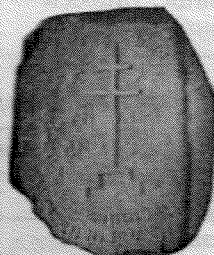
Лагічныя заданні і задачы

1. Чаму рассяленне ўсходнеславянскіх плямёнаў на тэрыторыі Беларусі і іх пастаяннае пражыванне здзяйсняліся ўздоўж буйных рэк?

2. Чаму ва ўсходніх славян былі распаўсюджаны абрады спальвання цела нябожчыка з некаторымі рэчамі і здабывання «жывога агню»?

3. Чаму Усяслаў Чарадзеі, які ў выніку паўстання кіяўлян быў абвешчаны вялікім князем кіеўскім, не застаўся на кіеўскім пасадзе і вярнуўся ў Полацк?

4. Што паказана на малюнках? Аб якіх культурных з'явах сведчыць высечанае на камянях?

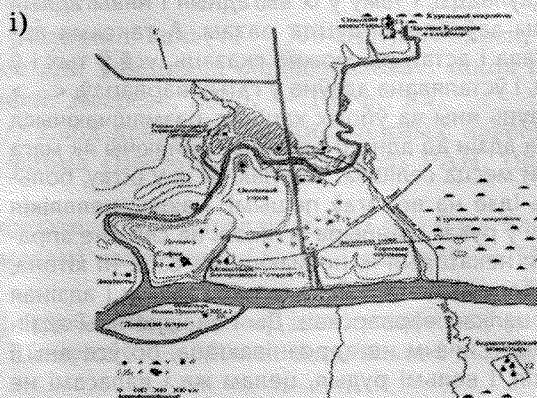
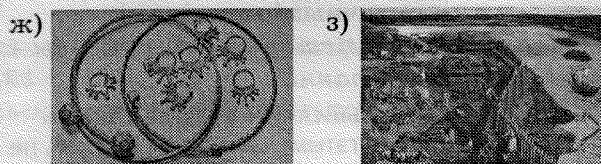
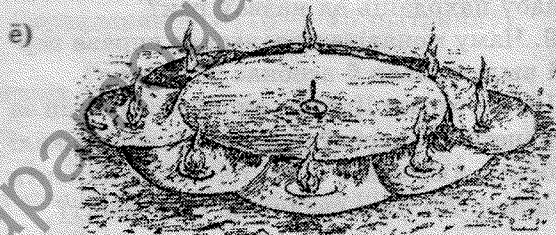
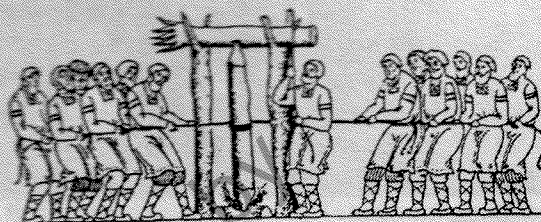
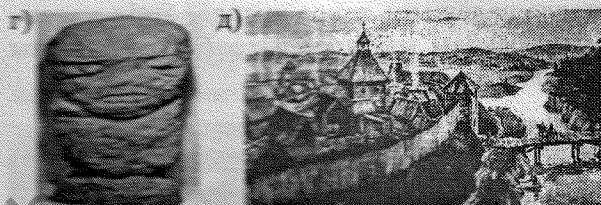
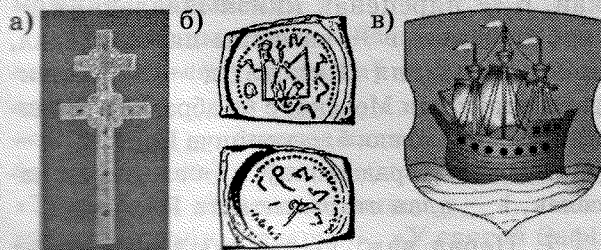
Адказы: славутыя «Рагвалодавы камяні»; адлюстраваны развіццё пісьменнасці і пашырэнне хрысціянства.

5. Якія культурна-гістарычныя падзеі і працэсы адлюстраваны на малюнках?

Адказы: а — бітва на Нямізе, б — вызваленне князя Усяслава Чарадзея з поруба кіяўлянамі, в — хрышчэнне Русі князем Уладзімірам, г — заступніцтва княжыча Ізяслава за маці Рагнеду перад князем Уладзімірам.

6. Што адлюстравана на малюнках?

Адказы: а — Крыж Ефрасінні Полацкай, б — пярсцёнак князя Ізяслава, в — герб Полацка, г — каменны паганскі ідал, знойдзены каля Шклова, д — малюнак-рэканструкцыя Менска, е — абрад здабывання «жывога» агню, ё — капішча Перуна, ж — упрыгожванні радзімічаў, з — славянскі пасёлак, і — план старажытнага Полацка.

7. Перад вамі выява жылля жыхара Новагародка XIII ст. Каму, на вашу думку, магло належыць такое жыллё? Якія магчымыя вывады мы можам зрабіць, глядзячы на малюнак?

8. Чаму большасць назваў беларускіх гарадоў паходзіць ад назваў рэк?

9. Чаму менавіта кавальская справа першай вылучылася ў асобнае рамяство?

10. На беразе Дняпра знойдзена больш за ўсё манетных скарбаў (пры гэтым пераважалі арабскія дырхемы і заходнееўрапейскія дынары). Аб чым сведчыць гэты факт?

Заданні па працы з гістарычнымі крыніцамі

Прачытайце гістарычныя крыніцы і адкажыце на пытанні.

I. Пракоп Кесарыйскі (VI ст.) пра славян.

... Бо плямёнамі гэтымі, склавінамі і антамі, не кіруе адзін чалавек, але спрадвеку жывуць яны ў народаўладдзі, і таму ў іх выгадныя і нявыгадныя справы заўсёды вядуцца разам. А таксама аднолькава і астатняе, можна сказаць, усё ў тых і ў іншых, і ўсталявана здаўна ў гэтых варвараў. <...> А жывуць яны ва ўбогіх хацінах, размяшчаючыся далёка адзін ад аднаго і кожны змяняючы як мага часцей месца селішча. Уступаючы ж у бітву, большасць ідзе на ворагаў пешымі, маючы невялікія шчыты ў руках, панцыра ж ніколі на сябе не апранаюць; некаторыя ж не маюць на сабе ні хітона, ні грубага плашча... Ёсць у тых і іншых і адзіная мова, цалкам варварская. Ды і знешне яны адзін ад аднаго нічым не адрозніваюцца, бо ўсе яны і высокія, і вельмі рудыя, целама жа і валасамі не

занадта светлыя і не рудыя, не зусім схіляюцца і да чарноцця, але ўсе яны ледзь чырванаватыя. Спосаб жыцця іх грубы і непатрабавальны... Ды і імя здаўна ў склавінаў і антаў было адно. Бо і тых і іншых спрадвеку называлі «спорамі», як раз з-за таго, думаю, што яны засяляюць краіну, раскінута размясціўшы сваё жыллё. Менавіта таму яны і займаюць шырокую зямлю: бо яны размяшчаюцца на большай частцы іншага берага Істра [Дунаю].

Прокопий Кесарийский. История войн // Свод древнейших письменных известий о славянах. — 2-е изд., испр. — М. : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1994. — Т. I (I — VI вв.). — С. 183, 185.

Пытанні да дакумента

1. Ці склалася ў славян у VI ст. моцная цэнтральная ўлада або дзяржава?

2. Як, паводле аўтара дакумента, выгледзілі славяне?

3. Як вы мяркуеце, чаму славяне часта мянялі месца сваіх селішчаў?

4. Знайдзіце ў тэксце сведчанні таго, што склавіны і анты мелі агульнае паходжанне.

5. Якія ў тэксце маюцца сведчанні аб месцазнаходжанні прарадзімы славян?

II. Назавіце гістарычныя крыніцы, з якіх узяты ўрывкі.

1. ...Затрублілі тады, склікаючы на збор, і было сказана, што Інгігерд княгіня жадае размаўляць з конунгамі і іх дружыннікамі. І калі сабраліся, убачылі ўсе, што Інгігерд княгіня — у дружыне Эймунда конунга і нарманаў. Было абвешчана ад імя Варціслава конунга, што княгіня будзе ўладкоўваць мір...

2. ... У лета 6575 [1067]. Падняў раць у Полацку Усяслаў, сын Брачыслава, і заняў Ноўгарад. Трое ж Яраславічаў, Ізяслаў, Святаслаў, Усевалад, сабраўшы вояў, пайшлі на Усяслава ў люты мароз. І пайшлі да Менска, і мяняне зачыніліся ў горадзе. Браты ж гэтыя ўзялі Менск і перабілі ўсіх мужоў, а жанчын і дзяцей захапілі ў палон і пайшлі да Нямігі, і Усяслаў пайшоў супраць іх.

3. ...На Немізе снопы стелюць головами, молоты чепі харалужнымі, на тоце жывоць, кладуць, веюць душу оть тела.

4. Аб раптоўнай смерці караля Уладзіміра. Пасля свята Уваскрасення Гасподня эсты паслалі да караля Полацкага Уладзіміра просьбу, каб ён прыйшоў з войскам і асадзіў Рыгу, а супраць ліваў і летаў, а таксама замкнуць гавань у Дзюнэмэндзе. І спадабалася каралю задумка вераломных, якія заўсёды імкнуліся разбурыць Лівонскую царкву, і; паслаўшы ганцоў у Руцію і Літву, ён склікаў вялікае войска з рускіх і літоўцаў. І калі ўсе ўжо сабраліся і былі ўжо гатовыя, і кароль збіраўся падняцца на карабель, каб адправіцца з імі, ён раптам зваліўся

і выпусціў дух, памёршы смерцю нечаканай і негаданай.

5. ...Добра жа, браты, і вельмі карысна разумець нам Святога пісання сэнс: гэтае і душу робіць цнатлівай, і да пакоры накіроўвае розум, і сэрца на імкненне да дабрадзейнасці завастрае, і самога чалавека робіць удзячным, і на нябёсы да Божых заветаў думку накіроўвае, і да духоўных спраў цела ўмацоўвае, і грэбаванне да гэтага зямнога жыцця, і багацця, і славы дае, і ўсе жыццёвага міру смуткі адводзіць...

6. Ад Сцяпана да Няжылы. Калі ты прадаў адзенне, то купі мне жыта на 6 грыўняў. А калі чаго не прадаў, то прышлі мне ў наяўнасці. Калі не прадаў, то, будзь ласкаў, купі мне жыта.

Дадатковае пытанне. Аб якіх падзеях згадваюць урыўкі 2 — 4?

Адказы: 1 — ісландская «Эймундава сага» (XI ст.), 2 — «Аповесць мінулых гадоў», 3 — «Слова пра паход Ігаравы», 4 — «Хроніка Лівоніі» Генрыха Латвійскага (XIII ст.), 5 — «Прытча аб чалавечай душы і целе Кірылы Тураўскага (XII ст.), 6 — берасцяная грамата.

Адказы на дадатковае пытанне: 2, 3 — аб бітве на Нямізе 1067 г., 4 — аб смерці князя Уладзіміра Полацкага ў 1216 г., які, верагодна, быў атручаны.

Заданні на імітацыю гістарычнай крыніцы, сачыненні.

Прыкладныя тэмы: «Дзённік купца, які хадзіў па шляху з варагаў у грэкі», «Ліст ад імя _____ да _____», «Адзін дзень з жыцця _____» (апавед вядзеца ад імя любога персанажа), «У келлі манашкі _____», «У слаўным горадзе Полацку _____», «Слаўутыя асветнікі Беларусі», «У святой Сафіі Полацкай», «Устаўная грамата горада».

Краязнаўчыя пытанні і заданні

1. Які ўплыў на фарміраванне рэльефу вашай мясцовасці аказаў ледавік?

2. Якія вядомыя археалагічныя помнікі (стаўкі першабытнага чалавека) знойдзены ў вашай мясцовасці?

3. У склад якіх дзяржаў (княстваў) уваходзілі вашы землі ў X — XII стст.?

4. Якія плямёны пражывалі ў вашай мясцовасці?

5. Узгадайце дату першай пісьмовай згадкі пра ваш горад (альбо бліжэйшы да вас горад).

6. Складзіце віктарыну (альбо крыжаванку) па тэме «Наш край у Раннім і Высокім Сярэднявекі» (10 — 15 пытанняў).

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Аповесць мінулых гадоў: старонкі летапісу. — Мінск, 1999.
2. Арлоў, У. А. Таямніцы полацкай гісторыі / У. А. Арлоў. — Мінск: Беларусь, 1994. — 464 с.
3. Арлоў, У. А. Адкуль наш род. Апаўданні з гісторыі Беларусі для малодшых школьнікаў / У. А. Арлоў. — Вільня: Наша Будучыня, 2003. — 128 с.
4. Бутрамееў, У. Вялікія і слаўныя людзі беларускай зямлі / У. Бутрамееў. — Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 1995. — 128 с.
5. Варганаў, В. Алімпіяды па гісторыі: з вопыту работы / В. Варганаў. — Карма: Адзел адукацыі Кармянскага райвыканкама, 2011. — 64 с.
6. Варганаў, В. Алімпіяда па гісторыі ў сельскай школе / В. Варганаў // Беларус. гіст. часоп. — 2008. — № 10. — С. 65 — 67.
7. Варганаў, В. Матэрыялы для правядзення школьных алімпіяд па гісторыі / В. Варганаў // Беларус. гіст. часоп. — 2008. — № 11. — С. 61 — 70.
8. Дакументы і матэрыялы па гісторыі Беларусі ў Сярэдня вякі (VI — XV стст.). — Мінск, 1998.
9. История, 6 класс: рабочая тетрадь: пособие для учащихся общеобразоват. школ с рус. языком обучения / В. А. Федосик [и др.]. — Минск: Аверсэв, 2010. — 189 с.: ил.
10. Прокопий Кесарийский. История войн // Свод древнейших письменных известий о славянах. — 2-е изд., испр. — М. : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1994. — Т. I (I — VI вв.). — С. 183, 185.
11. Цемушаў, С. М. Беларускія землі ад старажытнасці да сярэдзіны XIII ст.: 6 кл.: дапам. для вучняў агульнаадукац. устаноў з бел. і рус. мовамі навучання / С. М. Цемушаў. — Мінск: АСАР, 2010. — 196 с.
12. Цемушаў, С. М. Гісторыя Беларусі ў 6 кл.: вучэб.-метад. дапам. для настаўнікаў устаноў адукацыі з бел. і рус. мовамі навучання / С. М. Цемушаў. — Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2011. — 144 с.

13. Чарняўскі, М. М. Ілюстраваная гісторыя старадаўняй Беларусі: першабытны перыяд / М. М. Чарняўскі. — Мінск: ВЦ БДУ, 2003. — С. 126 — 127.
14. Чаропка, В. Імя ў летапісе / В. Чаропка. — Мінск: Палымя, 1994. — 560 с.
15. Штыхаў, Г. В. Ажываюць сівыя стагоддзі / Г. В. Штыхаў. — Мінск: Нар. асвета, 1982.
16. Штыхов, Г. В. История Беларуси с древнейших времён до середины XIII в. : 6 кл. : поурочные разработки / Г. В. Штыхов, В. В. Ракуть, С. В. Панов. — 2-е изд. — Минск: Аверсэв, 2012. — 159 с.

Использование рисунков-моделей на уроках истории

Уроки для старших классов

М. М. Рогов, руководитель проекта, учитель истории Крупской районной гимназии

Современная система образования, опираясь на традиционные источники информации, такие как школьные учебники, учебные пособия, требует расширения информационного поля. Необходимы и иная дидактическая система, методы и технологии обучения, адекватные личносно ориентированному подходу в образовании. Ведь образование — непрерывный и динамичный процесс, и основная задача школы — создание заинтересованности ученика в приобретении знаний.

Информационно-коммуникационные технологии способны:

- стимулировать познавательный интерес к истории, придать учебной работе проблемный, творческий, исследовательский характер;
- способствовать обновлению содержательной стороны предмета;
- индивидуализировать процесс обучения и развивать самостоятельную деятельность школьников.

Составной частью профессиональной деятельности учителя истории является использование в работе прогрессивных технологий, главное назначение которых — повышение эффективности учебно-воспитательного процесса. Процесс обучения должен соответствовать логике и особенностям нашего мышления, а оно — многомерно.

Свою трудовую деятельность я начал с традиционных методов изучения истории. Домашние задания тоже были однообразные: устные ответы, составление таблиц и т. д., но в то же время на уроках постепенно вводились игровые технологии. Теперь им на смену пришли компьютерные технологии. Ученики делали на компьютерах презентации, контурные карты, разрабатывали проект по использованию компьютерных игр на уроках истории.

Затем пришла очередь развивать интеллектуальные способности учащихся. Для этого я начал применять на уроках логико-

смысловую модель (ЛСМ), учащиеся работали над составлением векторной графики. Единственное, что им не нравилось — отсутствие индивидуальности. Все векторные графики похожи, и выделить свою работу из остальных было практически невозможно. Тогда я поставил перед собой цель: создать небольшую модель, чтобы она одновременно могла проявить творческие способности ученика и развивать логическое мышление, умение выделять из большого объёма информации главные моменты, способность кратко и правильно излагать свои мысли. Так появилась первая модель «Дерево раз-